

ฟ้อนนกกิ้งกะหล่ำ : ครุสร้างคำ จางยอด

Ginggala Bird Dance : Saangkhram Jangyod

ศิริพร สุรินทร์ศิริรัฐ*

Siriporn Surinsirirat

ประทีป นักรู้**

Prateep Nakpee

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่ำ ของชาวไทยใหญ่ รวมทั้งศึกษารูปแบบการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่ำ ของครุสร้างคำ จางยอด และเพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของการฟ้อนนกกิ้งกะหล่ำในวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่ ผลการวิจัยพบว่า การแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่ำเป็นการแสดงที่มาจากการบอกเล่าสืบต่อกันมา การแสดงนี้เป็นการเลียนแบบอากัปกริยา ของสัตว์ในป่าหิมพานต์ คือ กินรี ที่ออกมาฟ้อนรำ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ในวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับมาหลังจากพระองค์เสด็จไปจำพรรษาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ โดยรูปการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่ำของ ครุสร้างคำ จางยอดที่ผู้วิจัยได้ศึกษานั้น เป็นการแสดงประกอบดนตรีจากกลองกันยาว ซ้องราว และฉาบ บรรเลงอัตราจังหวะที่มีความเร็วตายตัว สม่่าเสมอ ท่าฟ้อนมีทั้งหมด จำนวน 10 ท่า จำแนกเป็นท่าหลัก จำนวน 8 ท่า ได้แก่ 1) ท่าแม่ปอดแหวน 2) ท่าไหว้ครู 3) ท่าแม่แพด 4) ท่าแม่ฮ่อมมือ 5) ท่าแม่ยุงตา 6) ท่าแม่หมอกนอนเครือ 7) ท่าแม่สอดสอยช้าง และ 8) ท่าแม่สอดสอยฟ้า ท่าเชื่อมจำนวน 1 ท่า คือ ท่าตั้งตัว และท่าจบ จำนวน 1 ท่า คือท่าจบ การแต่งกายประกอบด้วยชุดแต่งกาย 2 ส่วน คือ ส่วนตัวนก และส่วนหัวนก นิยมแสดงในงานมงคลต่างๆ ของชาวไทยใหญ่ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องด้านศาสนา

คำสำคัญ : ฟ้อนนกกิ้งกะหล่ำ / แม่ปอดแหวน / แม่ฮ่อมมือ / แม่หมอกนอนเครือ

*นักศึกษาลัทธิศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการดนตรีและนาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

**อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาการดนตรีและนาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ABSTRACT

The objective of this research is to study about the history and origin of Ginggala Bird Dance which belongs to Tai Yai (a group of local people in the North of Thailand), the pattern of Ginggala Bird Dance : Saangkham Jangyod, and the importance of the dance in the Tai Yai's way of life. The findings of the study show that Fon Nok Gingkalah is a performance which was passed down from generation to generation. It is imitated from animal gestures in Himmaphan forest (the imaginary forest), like the Kinnaree (female bird with a human head). From the legend, a group of Kinnarees dance to pay respect to the Lord Buddha on the day that he comes back from the second heaven where Indra dwells. The study of the pattern of Fon Nok Gingkalah of Sangkum Jangyod found that the performance uses local musical instruments; Klong Kon Yao (a kind of drum), Khong Rao, and cymbal. The meter of the rhythm is played consistently. There are 10 postures which are divided to be the main ones ; 1)Tah Mea Bod Van 2)Tah Wai Kru 3)Tah Mae Paed 4)Tah Mae Hom Mue 5)Tah Mae Yung Ta 6)Tah Mae Mok Non Krua 7)Tah Mae Sot Soi Kang and 8)Tah Mae Sot Soi Fah. There is one movement to connect is called Tah Tang Tuah and one ending step is called Tah Jub.. The costumes consist of 2 parts which are the body and the head of the bird. Fon Nok Gingkalah is performed to celebrate the special events of the Tai Yai. It is believed that it is shown to serve the community and is based in religion.

keywords : Fon Nok Gingkalah / Mea Bod Van / Mae Hom Mue / Mae Mok Non Krua

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ล้านนา คือ ดินแดนพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของไทย ประกอบด้วยกลุ่มจังหวัดจำนวน 8 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ซึ่งดินแดนล้านนาแห่งนี้ ถือเป็นดินแดนที่มีความงดงามทั้งทางด้านธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งยังมีความหลากหลายในชาติพันธุ์ของกลุ่มประชากร เนื่องจากพื้นที่โดยรอบของภาคเหนือมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ สหภาพเมียนมาร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐประชาชนจีน ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าวจึงทำให้เกิดการอพยพถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เข้าสู่แดนล้านนาของไทย ทั้งกลุ่มชน จีน ยอง พม่า รวมทั้งไทยใหญ่

“ไทยใหญ่” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานอยู่ในแถบภาคเหนือของไทย เช่น แม่ฮ่องสอน เชียงราย และ เชียงใหม่ ชาวไทยใหญ่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในอาณาเขตประเทศต่างๆ เช่น อินเดีย พม่า จีน และประเทศไทยในปัจจุบัน ชาวไทยใหญ่เรียกตนเองว่า “ไต” และมีชื่อต่อท้ายตามด้วยแหล่งที่อยู่อาศัย เช่น ไตที่อยู่แถบลุ่มน้ำลือ ในแคว้นสิบสองพันนา เรียกตนเองว่า “ไตลือ” คนไตที่อพยพมาจากลุ่มน้ำขึ้นในแคว้นเชียงตุง เรียกตนเองว่า “ไตขึ้น” หรือไทยเงิน เป็นต้น

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่อาศัยอยู่อย่างหนาแน่นในรัฐฉาน ซึ่งมีจำนวนประชากรเป็นที่สองรองจากชาวพม่า (พรพิมล ตรีโชติ, 2542, หน้า 55) รัฐฉานในอดีตมีชื่อเรียกว่า “ไต” หรือที่เรียกกันว่าเมืองไต มีประชากรหลายชนชาติและอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เมืองไตเคยมีเอกราชในการปกครองตนเองมาเป็นเวลาหลายพันปีก่อนที่อังกฤษจะขยายอิทธิพลเข้ามาถึง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเมืองไตกับพม่าในอดีตนั้นจัดเป็นอิสระต่อกัน อาณาเขตของเมืองไตประกอบด้วยเมืองรวมทั้งหมด 33 เมือง แต่ละเมืองปกครองด้วยระบบเจ้าฟ้าสืบต่อเนื่อง

กันมาตั้งแต่อดีต ถึงแม้จะมีเจ้าฟ้าปกครองหลายเมืองแต่ทุกเมือง ก็เป็นแผ่นดินชนชาติไทหรือไทยใหญ่

ศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดง ของชาวไทยใหญ่ เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเจริญงอกงาม และแสดงออกซึ่งความสวยงามทั้งทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี ศิลปะการแสดงของชาวไทยใหญ่มีหลายหลายรูปแบบ อาทิ เช่น ก้าแลว (ฟ้อนดาบ) ก้าโต (ฟ้อนโต) จ้าตโต เฮ็ดความ ซึ่งศิลปะการแสดงรูปแบบหนึ่งที่มีความอ่อนช้อย งดงาม และมีประวัติความเป็นมา รวมทั้งการแสดงที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง คือ การฟ้อนนกกิ้งกะหล่าหรือที่ชาวไทยใหญ่เรียกว่า “การก้านางนก” ถือเป็นศิลปะการแสดงอย่างหนึ่งที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต เป็นสิ่งแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมของชนชาติไทยใหญ่ โดยความเชื่อของชาวไทยใหญ่ที่มาแต่เดิมนั้น เชื่อกันว่า ในอดีตเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว พระองค์ได้เสด็จมาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อโปรดพระมารดา และเมื่อพระองค์เสด็จกลับสู่โลกมนุษย์ เหล่าเทพดาทั้งหลาย รวมถึงมนุษย์โลก และสัตว์ป่าหิมพานต์ต่างพากันปิติยินดี มารอรับเสด็จพระพุทธองค์ มีการฟ้อนนกกิ้งกะหล่า และฟ้อนโต เพื่อสักการบูชาพระองค์ ชาวไทยใหญ่ได้เห็นลีลาท่าทางการฟ้อนอันสวยงาม จึงได้นำการฟ้อนนกกิ้งกะหล่า ฟ้อนโตมาเป็นศิลปะ การแสดงของชนชาติตนเองสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมักมีการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่าและฟ้อนโตในงานประเพณีที่สำคัญ เช่น ประเพณีปอยส่างลอง หรือประเพณีการบวชนเณร ประเพณีปี๋ใหม่ไต ประเพณีออกหว่า หรือเทศกาลออกพรรษาของชาวไทยใหญ่ เป็นต้น การฟ้อนนกกิ้งกะหล่าถือว่าเป็นศิลปะการร่ายรำที่อ่อนช้อย งดงาม แต่งไว้ด้วยศิลปะการป้องกันตัวที่เข้มแข็ง ผู้ฟ้อนจะแสดงท่าทางเลียนแบบนก ไม่ว่าจะเป็นท่าทางการเดิน การเต้น การกระโดด หรือการแผ่ปีก โดยจะร่ายรำตามจังหวะกลอง ข้อง และฉาบ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประกอบการฟ้อนได้อย่างกลมกลืน

ครูสำอาง จางยอต เป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการสู้รบของพม่ากับกองกำลังกู้ชาติไทยใหญ่ และได้อพยพเข้ามาในประเทศไทย เมื่อ ปี พ.ศ. 2529 เดิมทีนางสำอาง จางยอต มีถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านจอยกรุง เมืองจ้อกแม ทางภาคเหนือของภูมิลาน ในวัยเด็กได้บวชนเณร เข้ารับการศึกษาเล่าเรียนจากวัดในภูมิลานจนจบชั้นความรู้ชั้นสูง และเป็นครูผู้สอนในโรงเรียนในหมู่บ้านของตน อีกทั้งนางสำอาง จางยอต ยังเป็นผู้มีความสนใจ และศึกษาด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านดั้งเดิมจากพ่อครู แม้ครูชาวไทยใหญ่ เป็นผู้มีความสามารถและเชี่ยวชาญ นำการแสดงพื้นบ้านต่างๆ เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญของภูมิลานและพม่าจนได้รับการยกย่องให้เป็น “พ่อครู” ด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยใหญ่ รวมทั้งได้รับเชิญเป็นวิทยากรในการให้ความรู้ แก่สถาบันการศึกษาต่างๆ ดังนี้

ปี 2541 วิทยากร วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ปี 2542 วิทยากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยพายัพ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยนเรศวร

ปี 2545 ครูผู้สอนศิลปะดนตรีและการแสดงของชาวไทยใหญ่ ในโรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา จังหวัดเชียงใหม่

จากผลงานการเป็นวิทยากรผู้ให้ความรู้แก่ชุมชน และสถาบันต่างๆ ส่งผลให้ครูสำอาง จางยอต ได้รับรางวัล ที่นำมาซึ่งความภาคภูมิใจ หลายรางวัล ได้แก่

1. รางวัลดีเด่นด้านศิลปวัฒนธรรม จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อำเภอเมืองเชียงใหม่

2. ได้รับการยกย่องจาก สถาบันส่งเสริมความรู้เพื่อสังคม (สคส.) ว่าเป็นบุคคลผู้ที่ได้ชื่อว่า ศิลปินชาวไทยหรือศิลปินไทยใหญ่ และได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประสานงานด้านการสอนศิลปะการแสดงชาวไทยใหญ่ ให้แก่ผู้สูงอายุใน สถาบันส่งเสริมความรู้เพื่อสังคมของจังหวัดเชียงใหม่อีกด้วย ด้วยความรักและภูมิใจในศิลปะของชาติพันธุ์ไทยใหญ่เมื่ออพยพเข้ามาในไทยจึงนำศิลปะการแสดงดังกล่าวเข้าเผยแพร่ จนได้รับการยอมรับจากหน่วยงาน บุคคล รวมทั้งสถาบันการศึกษาต่างๆ ของไทยจากปัจจัยที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่และ

ศึกษาถึงความเป็นมา รูปแบบการแสดงฟ้อนนกกิ้งกະหลำ ของครูสร้างคำ จางยอต อันมีความงดงาม อ่อนช้อย มีเอกลักษณ์ตามรูปแบบดั้งเดิมของ การฟ้อนนกกิ้งกະหลำ ที่ได้รับการสืบทอดจากรัฐฉาน มีความแตกต่างจากรูปแบบการแสดงฟ้อนนกกิ้งกະหลำ ที่แสดงทั่วไป อีกทั้งเพื่อเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่การแสดงดังกล่าวให้เป็นที่รู้จักต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการแสดงฟ้อนนกกิ้งกະหลำของชาวไทยใหญ่
2. เพื่อศึกษารูปแบบการแสดงฟ้อนนกกิ้งกະหลำของ ครูสร้างคำ จางยอต
3. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของการฟ้อนนกกิ้งกະหลำในวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาฟ้อนนกกิ้งกະหลำ : ครูสร้างคำ จางยอต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจัดเก็บระบบข้อมูลภาคสนามเป็นหลักและการศึกษาค้นคว้าเอกสารประกอบการวิเคราะห์ มีขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเอกสาร

ผู้วิจัย ได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลที่เป็นเอกสาร ในการทำวิจัยครั้งนี้ โดยได้ศึกษาจากแหล่งความรู้ดังต่อไปนี้

1. สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยนเรศวร
2. หอสมุด คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
3. สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
4. หอสมุดวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่
5. หอสมุดโรงเรียนสืบสานล้านนา จังหวัดเชียงใหม่

2. การศึกษาข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีการสังเกตสถานที่ในพื้นที่ บ้านพักอาศัยของครูสร้างคำ จางยอต เลขที่ 414/37 หมู่บ้านสันทรายวิลล่า ตำบลสันทรายน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ และที่โรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา รวมทั้งสัมภาษณ์ ทั้งแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับ ครูสร้างคำ จางยอต ผู้วิจัยเลือกครูสร้างคำ จางยอต เป็นพหุครูผู้ให้ความรู้ เนื่องจากได้ศึกษาถึงรูปแบบการแสดงฟ้อนนกกิ้งกະหลำของชาวไทยใหญ่ จากการศึกษาเอกสาร และสัมภาษณ์ข้อมูลบุคคลที่สนใจในผลงานของครูสร้างคำ จางยอต จำนวน 5 คน ได้แก่ ชนะ จันทะวงศ์, นพมาศ ไชยชมภู, มยุรี จันทะวงศ์, ธัญกร ยอดขาว และทูนจ่าม ลุงอ้อ อีกทั้งในโรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ยังพบเอกสารและหลักสูตรการสอนด้านศิลปะการแสดงต่างๆ อีกมากมาย ที่ครูสร้างคำได้จัดทำไว้เพื่อถ่ายทอดความรู้แก่ผู้สนใจ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ และการค้นพบข้อมูลข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ครูสร้างคำ จางยอต เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและเชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงของชาวไทยใหญ่ โดยเฉพาะการฟ้อนนกกิ้งกະหลำอย่างแท้จริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยฟ้อนนกกิ้งกະหลำ : ครูสร้างคำ จางยอต ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเป็น 2 ประเภท ได้แก่

3.1 ข้อมูล จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศิลปะการแสดงของชาวไทยใหญ่ โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลด้านประวัติความเป็นมา โอกาสที่ใช้ในการแสดง และเครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดง

3.2 ข้อมูลภาคสนาม โดยศึกษาจากครุส้างคำ จางยอต เป็นการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 414/37 หมู่บ้านสันทรายวิลล่า ตำบลสันทรายน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

3.2.1 ภาพนิ่ง จากการสัมภาษณ์

3.2.2 ภาพเคลื่อนไหว การสาธิตการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่า

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล เครื่องถ่ายภาพ เครื่องถ่าย วิดีโอ

3.4 การจำแนกข้อมูล

ผู้วิจัย ได้นำข้อมูลจากการเก็บรวบรวม ทั้งหมดมาจำแนกออกเป็นประเด็น ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของการฟ้อนนกกิ้งกะหล่า
2. รูปแบบการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่า ของครุส้างคำ จางยอต
3. บทบาทหน้าที่ของการฟ้อนนกกิ้งกะหล่าในวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัย ทำการวิเคราะห์ข้อมูล รูปแบบการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่า ของครุส้างคำ จางยอต ตาม หลักการ ทฤษฎี และแนวคิด ต่อไปนี้

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) นักมานุษยวิทยาชาวเยอรมัน กล่าวว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เรียกว่า “ลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์” (Historical Particularism) การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนี้ จะช่วยอธิบายวิธีการ/ขั้นตอน ของการเผยแพร่วัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงข้อเหมือนและข้อต่างของวัฒนธรรมทั้งสองเป็นสำคัญ

แนวคิดทฤษฎีแผนภูมิตารางดนตรีและนาฏศิลป์ ประทีป นกปี (2551) ได้เสนอแนวคิด ที่ชื่อทฤษฎีแผนภูมิตารางดนตรีและนาฏศิลป์ เพื่อเป็นหลักการแนวคิดการวิเคราะห์นาฏศิลป์และดนตรี วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนามโดยใช้วิธีการทางด้านมานุษยวิทยา เพื่อการศึกษาวิจัยให้ได้ข้อมูลองค์ความรู้ด้านดนตรีและนาฏศิลป์ ผู้ที่ทำการศึกษาวิจัยจะต้องทำการบันทึกข้อมูลองค์ความรู้ที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ (Interview) การสังเกต (Observation) และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อทำการศึกษาวเคราะห์แจกแจงองค์ประกอบของข้อมูลโดยใช้หลักการแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องด้านดนตรีและนาฏศิลป์ หลักการทฤษฎีแผนภูมิตารางดนตรีและนาฏศิลป์ ประกอบด้วย

1. จังหวะฉิ่ง
2. จังหวะหน้าทับ (รูปแบบกระสวนกลองชนิดต่างๆ ที่ใช้บรรเลงในเพลงนั้นๆ)
3. ทำนองเพลง
4. บทร้อง
5. ท่ารำ ประกอบด้วย รูปภาพท่ารำหลักที่ใช้ในการตีบทในสาระสำคัญ และชื่อเรียกท่ารำ ทฤษฎีแผนภูมิดนตรีนาฏศิลป์ แสดงเป็นรูปแผนภูมิตาราง ดังนี้

จังหวะฉิ่ง	- - - ฉิ่ง	- - - ฉับ	- - - ฉิ่ง	- - - ฉับ
จังหวะหน้าทับ				
ทำนองเพลง				
บทร้อง				
รูปภาพท่ารำ				
ชื่อท่ารำ				

นอกจากแสดงแผนภูมิตารางดังกล่าวแล้ว ต้องอธิบายการเคลื่อนไหวท่ารำเชื่อมโยงในลักษณะต่างให้ครบองค์ประกอบตามลักษณะของการแสดงชุดนั้นๆ

ทฤษฎีหน้าที่นิยม บรอนิสลอฟ มาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski) กล่าวว่า มนุษย์มีความต้องการซึ่งจะต้องได้รับการตอบสนองจากสังคม ท่านได้แบ่งความต้องการ (Need) ของมนุษย์ออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) ความต้องการพื้นฐานทางร่างกายและจิตใจ (Basic Biological and Psychological Need) 2) การตอบสนองร่วมกันของสมาชิกในสังคม (Instrumental Need) และ 3) ความต้องการเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Need) หลักการสำคัญของนักมานุษยวิทยาหน้าที่นิยมทั้งหลายที่เห็นพ้องต้องกันคือ หลักแห่งการเชื่อมโยง และพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสถาบันสังคมต่างๆ

3.6 การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยจะสรุปเนื้อหาข้อมูลแต่ละประเด็นเพื่อนำเสนอหัวข้อในการวิเคราะห์ รูปแบบการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่า ของครูสร้างคำ จางยอด จากนั้นจะนำเสนอเป็นแบบการบรรยายเชิงพรรณนา จำนวน 6 บท เป็นรูปเล่มที่สมบูรณ์ โดยมีเนื้อประกอบด้วย บทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย บทที่ 4 การฟ้อนนกกิ้งกะหล่า : ครูสร้างคำ จางยอด บทที่ 5 การวิเคราะห์รูปแบบการแสดง บทที่ 6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

1. ศึกษาความเป็นมาของการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่า

จากการศึกษาความเป็นมา การแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่าของชาวไทยใหญ่พบว่า การแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่า เป็นการแสดงที่มาจากการบอกเล่าสืบต่อกันมา โดยการแสดงนี้ เลียนแบบอากัปกริยาของสัตว์ในป่าหิมพานต์ คือ กินรี ที่ออกมาพ้อน ร่ายรำ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ในวันที่พระพุทธรเจ้าเสด็จกลับมาหลังจากพระองค์เสด็จไปจำพรรษาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

2. ศึกษารูปแบบการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่า ของครูสร้างคำ จางยอด

การแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่า ของครูสร้างคำ จางยอด สามารถแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้ดังนี้ ท่าหลักจำนวน 8 ท่า ได้แก่ 1) ท่าแม่ปอดแหวน 2) ท่าไหว้ครู 3) ท่าแม่แพด 4) ท่าแม่ฮ่อมมื่อ 5) ท่าแม่ยุ่งตา 6) ท่าแม่หมอกนอนเครือ 7) ท่าแม่สอดสอยข้าง และ 8) ท่าแม่สอดสอยฟ้า ท่าเชื่อม จำนวน 1 ท่า ได้แก่ ท่าตั้งตัว และ ท่าจบ จำนวน 1 ท่า ได้แก่ ท่าจบ โดยสามารถจำแนกประเภทที่มาของท่าฟ้อน ที่ประดิษฐ์ขึ้นโดยเป็นท่าฟ้อนที่มีความหมายโดยนัย จำนวน 5 ท่า ได้แก่ ท่าตั้งตัว ท่าแม่ปอดแหวน ท่าไหว้ครู ท่าแม่ฮ่อมมื่อ ท่าแม่หมอกนอนเครือ และท่าฟ้อนที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อความสวยงาม จำนวน 4 ท่า ได้แก่ ท่าแม่แพด ท่าแม่ยุ่งตา ท่าแม่สอดสอยข้าง และท่าแม่สอดสอยฟ้า

การปฏิบัติกระบวรท่าฟ้อน มีความสัมพันธ์กับดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่า โดยวิเคราะห์กับกระบวรจังหวะ พบว่า ท่าฟ้อนตั้งแต่ต้นมีความยาว 568 จังหวะ มีดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่า ประกอบด้วย เครื่องดนตรี 3 ชิ้น ได้แก่ กลองกันยาว ข้องราว และฉาบ

กระบวนจังหวะของดนตรี มีลักษณะการตีขึ้นจังหวะคงที่สม่ำเสมอไปตั้งแต่เริ่มต้นจนจบการแสดง

3. ศึกษาบทบาทหน้าที่ของการฟ้อนนกกึ่งกะหล่าในวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่

การแสดงฟ้อนนกกึ่งกะหล่า จะนิยมในงานมงคลต่างๆ ของชาวไทยใหญ่ อาทิเช่น งานออกหว่า (ออกพรรษา) งานปีใหม่ไต งานหลูข้าวใหม่ งานปอยครูหมอ งานปอยสา่งลอง งานปอยซอนน้ำ (สงกรานต์) นิยมแสดงในงานมงคลต่างๆ ยกเว้นงานแต่งงาน เนื่องจากถือเป็นงานที่มีความเกี่ยวข้องกับทางด้านเพศสัมพันธ์ และไม่ทำการแสดงฟ้อนนกกึ่งกะหล่าในงานศพหรืองานอวมงคล การแสดงฟ้อนนกกึ่งกะหล่า ถือเป็นการแสดงของชาวไทยใหญ่ ที่เป็นการรับใช้สังคม โดยเฉพาะงานที่เกี่ยวข้องด้านศาสนา

อภิปรายผลการวิจัย

การฟ้อนนกกึ่งกะหล่า ครูสร้างคำ จางยอต เป็นการศึกษาวิจัย โดยผ่านกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มีการเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ทำการศึกษา ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งผู้วิจัย สามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของการแสดงฟ้อนนกกึ่งกะหล่าของชาวไทยใหญ่ ถือเป็นการแสดงชั้นสูงของชาวไทยใหญ่ ที่เลียนแบบท่าทางการรำรำของกินรี เมื่อครั้งแสดงต้อนรับการเสด็จกลับมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ของพระพุทธเจ้า ซึ่งการแสดงฟ้อนนกกึ่งกะหล่ามีต้นกำเนิดในรัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ แล้วถูกนำพามากับผู้อพยพถิ่นฐานที่มาตั้งถิ่นที่อยู่ใหม่ แสดงให้เห็นว่าการฟ้อนนกกึ่งกะหล่า ได้มีการแพร่กระจายวัฒนธรรมจากถิ่นหนึ่งไปยังถิ่นหนึ่งโดยผ่านบุคคล ครูสร้างคำ จางยอต เป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสังคมและการเมืองในรัฐฉานทำให้ครูสร้างคำ จางยอต ต้องอพยพถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในประเทศไทยทางชายแดนไทย-เมียนมาร์ ด้านจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2529 จากการอพยพถิ่นฐานดังกล่าว ครูสร้างคำ จางยอต ได้นำศิลปะการแสดงต่างๆ ของชาวไทยใหญ่เข้ามาด้วยและได้มีการจัดแสดงจนเป็นที่รู้จัก การฟ้อนนกกึ่งกะหล่า เป็นการแสดงหนึ่งที่ครูสร้างคำ จางยอต ได้นำมาแสดง ซึ่งการแสดงนี้ยังคงมีประวัติความเป็นมา และวัตถุประสงค์ในการแสดง เช่นเดียวกันกับการแสดงฟ้อนนกกึ่งกะหล่าแต่ดั้งเดิมที่กำเนิดในรัฐฉานไม่เปลี่ยนแปลง

2. รูปแบบการแสดงฟ้อนนกกึ่งกะหล่า ของ ครูสร้างคำ จางยอต สามารถอภิปรายข้อค้นพบได้ ดังนี้

รูปแบบในการแสดง สามารถแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ ท่าหลักจำนวน 8 ท่า ได้แก่

1) ท่าแม่ปอดแหวน 2) ท่าไหว้ครู 3) ท่าแม่แพด 4) ท่าแม่ฮ่อมมือ 5) ท่าแม่ยุ่งตา 6) ท่าแม่หมอกนอนเครือ 7) ท่าแม่สอดสอยข้าง และ 8) ท่าแม่สอดสอยฟ้า ท่าเชื่อม จำนวน 1 ท่า ได้แก่ ท่าตั้งตัว และ ท่าจบ จำนวน 1 ท่า ได้แก่ ท่าจบ ผู้วิจัยมีข้อค้นพบในท่าตั้งตัว คือ ท่าตั้งตัวจะพบมากที่สุด และบ่อยที่สุดในการแสดง จำนวน 27 ชุด 7 ครั้ง ซึ่งท่าตั้งตัวถือเป็นท่าฟ้อนสำหรับเชื่อมท่าให้สอดคล้องกับท่าฟ้อนหลัก อีกทั้งผู้วิจัยยังมีข้อค้นพบอีกข้อหนึ่งคือ ท่าฟ้อนสามารถจำแนกประเภทที่มาของท่าฟ้อน ที่ประดิษฐ์ขึ้น โดยเป็นท่าฟ้อนที่มีความหมายโดยนัย จำนวน 5 ท่า ได้แก่ ท่าตั้งตัว ท่าแม่ปอดแหวน ท่าไหว้ครู ท่าแม่ฮ่อมมือ และท่าแม่หมอกนอนเครือ ท่าฟ้อนที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อความสวยงาม จำนวน 4 ท่า ได้แก่ ท่าแม่แพด ท่าแม่ยุ่งตา ท่าแม่สอดสอยข้าง และ ท่าแม่สอดสอยฟ้า ซึ่งท่าฟ้อนในการแสดงดังกล่าว ครูสร้างคำ จางยอต ได้นำมาจากการเรียนรู้จากพ่อครู แม่ครู ในสมัยที่เป็นเด็ก ขณะอาศัยอยู่ที่รัฐฉาน และได้นำมาประยุกต์ ดัดแปลง ท่าฟ้อนในการแสดงเพื่อให้เกิดความสวยงาม อ่อนช้อย ได้แก่ ท่าแม่แพด ท่าแม่ยุ่งตา ท่าแม่สอดสอยข้าง และท่าแม่สอดสอยฟ้า การประดิษฐ์ท่าฟ้อนของครูสร้างคำ จางยอต นั้นยังได้คำนึงถึงความหมาย ข้อคิด การดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม โดยเฉพาะวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่ ท่าฟ้อนที่ประดิษฐ์ขึ้นโดยมีความหมายโดยนัย ได้แก่ ท่าตั้งตัว มีความหมาย คือการเริ่มกระทำการใดๆ ในชีวิต ต้องมีการตั้งต้น เมื่อมีการตั้งต้น หรือเริ่มต้นที่ดีแล้ว จะสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างราบรื่น ท่าแม่ปอดแหวน มีความหมาย คือ การมีสมคุณในจิตใจ หรือช่วงชีวิตของคนย่อมมีขึ้น-ลง ตามลักษณะ

ของการบิดมือขึ้นลง (บิดบัวบาน) ทำไห้ครู มีความหมาย คือการปลูกฝังให้คนมีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักเคารพบูชา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ครู อาจารย์ มีความกตัญญูรู้คุณ ต่อผู้มีพระคุณ ทำแม่ฮ่อมมือ มีความหมาย คือ การพบกันและจากกันของคน เมื่อมีการพบกันแล้ว ย่อมมีการจากลา เป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ ทำแม่หมอกนอนเครือ มีความหมาย คือ ความกลมเกลียว ความสมัครสมาน สามัคคี ในการกระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อให้เกิดความสำเร็จในงาน การประยุกต์ทำฟ้อนในการแสดงใหม่จากทำฟ้อนดั้งเดิมของครูสังคำ จางยอด แสดงให้เห็นว่า การแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่าสามารถปรับปรุง เปลี่ยนแปลงทำฟ้อนได้ตามความเหมาะสม หรือตามเห็นสมควรของพ่อครู แม่ครู สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของพจนีย์ กงตาล (2543) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีการเล่นคอนและฟ้อนแคน ของชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ที่ได้มีการประยุกต์ ทำทางการแสดงเพื่อให้เกิดความสนุกสนานในการแสดง แต่ยังคงรักษารูปแบบจังหวะการก้าว การย่อ และการแตะเท้าในการฟ้อนแคน ตามแบบดั้งเดิมไว้

การปฏิบัติกระบวนทำฟ้อน มีความสัมพันธ์กับดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่า โดยวิเคราะห์กับกระบวนจังหวะ พบว่า ทำฟ้อนตั้งแต่ต้นมีความยาว 568 จังหวะ มีดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่า ประกอบด้วย เครื่องดนตรี 3 ชิ้น ได้แก่ กลองกันยาว ซ้องราว และฉาบ กระบวนจังหวะของดนตรี มีลักษณะการตีขึ้นจังหวะคงที่สม่ำเสมอไปตั้งแต่เริ่มต้นจนจบการแสดง จากการตีบรรเลงของกระบวนจังหวะดังกล่าว ผู้วิจัยจึงค้นพบว่านอกจากการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่าแล้ว ยังคงมีการแสดงพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ชุดอื่นๆ ที่ใช้ดนตรีในการประกอบการแสดง รูปแบบนี้ ได้แก่ ฟ้อนโต ก้าลาย ก้าแลว แสดงว่าการบรรเลงดนตรีจากวงดนตรีดังกล่าว สามารถใช้ประกอบการแสดงพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ได้หลายชุดการแสดง ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับ ความเปลี่ยนแปลงทางดนตรีของชาวไทยใหญ่ : จากรัฐฉานสู่กรุงเทพมหานคร โดยกฤษฎา ดาวเรือง (2551) ที่พบว่า กระบวนจังหวะในการบรรเลงดนตรีของชาวไทยใหญ่ที่เป็นเครื่องกระทบ (Percussion Ensemble) มีการบรรเลงแบบขึ้นจังหวะ โดยเครื่องดนตรีจำนวน 3 ชิ้น ได้แก่ กลองกันยาว ซ้องราว และฉาบ ไม่มีกระบวนทำนอง ใช้ประกอบการแสดงทุกชุดการแสดงของชาวไทยใหญ่ที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร

3. บทบาทหน้าที่ของการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่า ผู้วิจัย ได้มีข้อค้นพบ คือ

การฟ้อนนกกิ้งกะหล่า เป็นการแสดงที่นิยมใช้ในงานมงคลของชาวไทยใหญ่ โดยเฉพาะงานมงคลที่มีความเกี่ยวข้องกับทางด้านศาสนา การฟ้อนนกกิ้งกะหล่าเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธา ที่ชาวไทยใหญ่มิต่อพุทธศาสนา เราจะพบเห็นการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่า ในทุกประเพณีทุกกิจกรรมของชาวไทยใหญ่ อาทิเช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา งานปีใหม่ งานปอยส่างลอง ซึ่งยังมีการนำการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่าไปแสดงในกิจกรรมต่างๆ ของสังคม นอกเหนือจากงานด้านศาสนา เช่น พิธีเปิดงานสำคัญต่างๆ ในชุมชนชาวไทยใหญ่ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ นวลรวี จันทรลุน (2548) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับ พัฒนาการและนาฏยลักษณ์ของรำไท่น จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า การรำไท่น ใน 3 กลุ่มอำเภอ ได้แก่ ชุมชนทุ่งสว่าง-ศาลาลอย ชุมชนบ้านชะ และชุมชนบ้านขาด นั้น เป็นการแสดงที่ใช้ในงานมงคล งานประจำปี หรือเทศกาลงานบุญที่มีความสำคัญต่อชุมชน การแสดงรำไท่นดังกล่าวเป็นการแสดงที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นมาเป็นเวลานาน เดกเช่นเดียวกับการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่า ซึ่งนั่นหมายถึงบทบาทและค่านิยมในการแสดงฟ้อนนกกิ้งกะหล่าของชาวไทยใหญ่ ยังคงเป็นที่น่าชื่นชอบและชื่นชมในสังคมของกลุ่มชนชาวไทยใหญ่อีกอย่างแน่นแฟ้น ลึกซึ้ง และน่ายกย่อง ข้อค้นพบอีกประการหนึ่งของผู้วิจัยคือ การฟ้อนนกกิ้งกะหล่า รูปแบบครูสังคำ จางยอด เป็นการแสดงที่ครูสังคำ จางยอด ได้ประดิษฐ์ และประยุกต์ทำฟ้อนที่ได้เรียนมาจากพ่อครู แม่ครู เมื่อครั้งยังอาศัยอยู่ที่รัฐฉาน โดยทำฟ้อนที่ประดิษฐ์ และประยุกต์ขึ้นนั้น เป็นทำฟ้อนที่อ่อนช้อย งดงาม แต่งจดจำ และปฏิบัติได้ง่าย

สามารถฝึกซ้อม และนำไปแสดงได้จริง โดยใช้ช่วงเวลาในการฝึกหัดไม่นาน ซึ่งหมายถึง ครูสร้างคำ จางยอด มีความตั้งใจที่จะคิดทำพอนขึ้นเพื่อให้การแสดงพอนนกกิงกะหล่ำมีรูปแบบที่แปลกตา อ่อนช้อย งดงาม เป็นที่น่าประทับใจเมื่อมีผู้คนได้พบเห็นการแสดง นอกเหนือ จากความอ่อนช้อย งดงามแล้วนั้น ครูสร้างคำ จางยอด ยังคำนึงถึงการฝึกหัด หรือฝึกซ้อมที่ใช้เวลาน้อย แต่สามารถปฏิบัติได้จริง ถือเป็นจุดดึงดูดความสนใจสำหรับผู้ที่ต้องการฝึกหัดการแสดงพอนนกกิงกะหล่ำ ทำให้มีจำนวนผู้คนสนใจที่จะฝึกการแสดงชุดนี้เพิ่มมากขึ้น ทั้งชาวไทยใหญ่ และคนทั่วไป ซึ่งนั่นหมายถึงการอนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่ศิลปะการแสดงชั้นสูงแขนงนี้ ของชาวไทยใหญ่ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายสืบไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการเผยแพร่ รูปแบบการแสดงพอนนกกิงกะหล่ำ ของครูสร้างคำ จางยอด ให้แก่หน่วยงาน องค์กร หรือสถาบันต่างๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบสานการแสดงนี้ต่อไป
2. การแสดงของชาวไทยใหญ่มียังคงมีอีกหลายแขนง อาทิเช่น พอนโต พอนกำลาย พอนเจิง ซึ่งการแสดง เหล่านี้ ล้วนเป็นการแสดงที่มีความงดงาม แต่งด้วยความเชื่อ ค่านิยม และนัยสำคัญต่างๆ ควรค่าแก่นำไปศึกษา และจัดทำเป็นผลงานทางวิชาการ

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา ดาวเรือง. (2551). *ความเปลี่ยนแปลงทางดนตรีของชาวไทยใหญ่ : จากรัฐฉานสู่กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จรัสรัตน์ มูลฟู. (2550). *กรณีศึกษาทำรำของนายสร้างคำ จางยอด*. ศิลปนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.
- เฉลิม เม่งมั่งมี. (2554). *เพลงร้องบ้านทองหลาง*. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ชนนิต กิจจันทร์. (2547). *นาฏยลักษณะตัวละครแบบหลวง*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นงเยาว์ อารุงพงษ์วัฒนา. (2541). *ศิลปะการฟ้อนผู้ไทย*. กรุงเทพฯ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- นวลรวี จันทร์ลุน. (2548). *พัฒนาการและนาฏยลักษณะของรำไท่นจังหวัดนครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บ้านเปียงหลวง, โรงเรียน. (2549). *การพอนนกกิงกะหล่ำ*. เชียงใหม่ : ม.ป.ท.
- ประทีป นักปี. (2551). *เอกสารประกอบคำบรรยาย รายวิชา 779511 ดนตรีวิเคราะห์*. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พจนิญ กองตาล. (2543). *ศึกษาทำรำการเล่นคอนของชาวโซ่ง หมู่บ้านเกาะแรด ต.บางปลา อ.บางเลน จ.นครปฐม*. นครปฐม : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- พรพิมล ตรีโชติ. (2542). *ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า*. กรุงเทพฯ : สำนักกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.
- ยศ สันตสมบัติ. (2537). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิคจำกัด.
- วีระพงศ์ มีสถาน. (2544). *สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : ไทยใหญ่*. นครปฐม : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วราภรณ์ หมดดี. (2556). *พอนดาบ*. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร.